«Նոր ժամանակի կրթություն»

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման ՝ Նախաայբբենական փուլի կազմակերպման նպատակներն ու իրականացման ուղիները

Առարկա ՝Մայրենի

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Լարիսա Մնացականի Շամիրյան

Ուսումնական հաստատություն՝ Վրեժ Համբարձումյանի անվան համար 17 հիմնական դպրոց

Ղեկավար՝ Լ. Թևանյան

Երևան 2023

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն……...3

1. Նախաայբբենական փուլի կազմակերպման նպատակներն ու իրականացման ուղիները……5

1.1. Նախաայբբենական փուլի կազմակերպման նպատակները……...5

1.2. Նախաայբբենական փուլի իրականացման ուղիները……11

Եզրակացություն…….....16

Օգտագործված գրականության ցանկ……17

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն

Թեմայի արդիականությունը: Երեխային գրել և կարդալ սովորեցնելը, ըստ բազմաթիվ հետազոտողների և ուսուցիչների, կրթական գործընթացի կարևոր խնդիրներն են: Գրելու և կարդալու ունակությունը թույլ է տալիս երեխային ազատորեն տիրապետել այլ առարկաներին: Ընթերցանությունը և գրելը ցանկացած տեղեկատվություն ստանալու հիմնական միջոցներից են ինչպես ուսումնական գործընթացի ընթացքում, այնպես էլ դրանից դուրս: Գրելու և կարդալու կարողությունների ձևավորման արդյունավետ գործընթաց ապահովելու համար առանցքային է նախաայբբենական փուլը, որը վկայում է այդ փուլի կազմակերպման նպատակներն ու դրանցից բխող խնդիրները, վերջիններիս իրականացման առավել արդյունավետ ուղիները վերհանելու կարևորությունը: Ասվածը ենթադրում է կրտսեր դպրոցականների ընթերցանության և գրելու հմտությունների զարգացման և կատարելագործման ուղղությամբ նպատակաուղղված և կառուցվածքային աշխատանքի հատուկ անհրաժեշտությունը:

Ժամանակակից կրթության իմաստն ու նպատակը անձի զարգացումն է: Կրթական համակարգում տեղի ունեցող վերջին տարիների փոփոխությունների համատեքստում՝ դպրոցում սովորելը սկսեց ընկալվել որպես սովորողներին իրական կյանքին նախապատրաստելու գործընթաց, ուստի կրթության հիմնական նպատակը դառնում է երեխաներին սովորել սովորեցնելը, կրթության արդյունքը կրտսեր դպրոցականների անձնական, վերառարկայական և առարկայական ձեռքբերումներն են: Նախաայբբենական շրջանը տարրական դպրոցում ուսուցման գործընթացի կազմակերպման կարևորագույն փուլերից մեկն է: Ուսանողների հետագա ողջ կրթության հաջողությունը, ովքեր ձեռք բերած հմտությունները կօգտագործեն ցանկացած ուսումնական առարկայի ուսումնասիրման գործընթացում, կախված է նրանից, թե որքան արդյունավետ են կատարվում կարդալու և գրելու հմտությունների զարգացման և կատարելագործման աշխատանքները:

Հաշվի առնելով, որ կարդալու և գրելու հմտությունների ձեռքբերման հարցում հիմնաքարային օղակ է նախապրբենական փուլը՝ կարելի է հիմնավորել այդ փուլի կազմակերպման հիմնահարցերի, մասնավորապես՝ նպատակների ու դրանց իրականացման ուղիների ուսումնասիրության արդիականությունը: Կարծում ենք՝ քննարկվող թեմային նվիրված յուրաքանչյուր հետազոտություն կարող է արդյունավետ քայլ լինել նախապրբենական փուլի կազմակերպման նպատակների և դրանց իրականացման լավագույն ուղիների նախանշման, արդիական մոտեցումներ վերհանելու համար, որն անհրաժեշտ է հատկապես ժամանակակից հարափոփոխ կրթական համակարգին, որն էլ արդիական է դարձնում հետազոտության այս թեման:

Հետազոտության նպատակը: Հետազոտական աշխատանքի նպատակն է՝ ուսումնասիրել նախապրբենական փուլի կազմակերպման նպատակներն ու իրականացման ուղիները:

Հետազոտության խնդիրները: Հետազոտության նպատակի իրականացման համար առանձնացրել ենք հետևյալ խնդիրները.

1. Ուսումնասիրել և վերլուծել թեմայի վերաբերյալ գրականություն:
2. Նկարագրել նախապրբենական փուլի կազմակերպման նպատակները:
3. Ուսումնասիրել նախապրբենական փուլի իրականացման ուղիները, նախանշել արդյունավետ ուղիներ:

1. Նախաայբբենական փուլի կազմակերպման նպատակներն ու իրականացման ուղիները

1.1. Նախաայբբենական փուլի կազմակերպման նպատակները

Նախաայբբենական փուլը նախահիմքն ու առանցքն է երեխաներին կարդալու և գրելու կարողությունները ձևավորելու նախահիմքերը դնելու համար: Այս փուլում են դրվում կարդալու և գրելու նախնական կարողությունների ձևավորման հիմքերը: Սա կարևոր փուլ է, որի կազմակերպման նպատակներն այն ուղենիշներն են, որոնցով ուսուցիչը սաներին ուղեկցում է դեպի կարդալու և գրելու նախնական հմտությունների զարգացում: Նախաայբբենական փուլը իրավամբ համարվում է երեխայի համար դպրոցական ողջ իմաստությունը, գրագիտությունը տիրապետելու մեկնարկային կետը:

Նախաայբբենական փուլում ուսուցման գործընթացի կազմակերպման հիմնական նպատակները ներառում են կարդալու և գրելու կարողության սկզբնական զարգացումը, ինչպես նաև՝ հնչյունային լսողության զարգացումը: Հնչյունային լսողությունը գրաճանաչության գործընթացի արդյունավետության գրավականն է:

Գրաճանաչություն սովորելը մայրենի լեզվի ուսուցման կարևոր տարրերից է: Ընթերցանությունը և գրելը բարդ մտավոր գործընթացներ են: Սկսնակ ընթերցողի «ընթերցանության դաշտը» սահմանափակ է՝ մեկ տառ, ուստի աշակերտը զգալի դժվարություններ է ունենում կարդալ սովորելիս: Կարդալու համար անհրաժեշտ է ընկալման և ճանաչման այնքան գործողություններ կատարել, որքան տառեր կան վանկի մեջ, վանկեր՝ բառի մեջ: Բացի այդ, սկսնակ ընթերցողի աչքերը կորցնում են տողը, քանի որ աչքը մարզված չէ գրատողին խիստ զուգահեռ շարժվելու համար: Առաջին դասարանի աշակերտը միշտ չէ, որ հասկանում է իր կարդացածը, ուստի երկու կամ ավելի անգամ կրկնում է վանկերը կամ բառերը:

Առաջին դասարանցիների համար գրելու գործընթացը բաժանվում է բազմաթիվ անկախ գործողությունների: Նա պետք է վերահսկի իր ձեռքի և տետրի դիրքը, հիշի հնչյունին կամ տպագիր տառին համապատասխան գրավոր տառը,

տեղադրի այն տողի վրա և կապի մյուս տառերի հետ: Սա ոչ միայն դանդաղեցնում է գրելու տեմպը, այլև հոգեպես և ֆիզիկապես հոգնեցնում է երեխային: Կարդալ և գրել սովորելը շատ համակարգված աշխատանք է պահանջում հնչյունային լսողության զարգացման ուղղությամբ:

Ինչպես հայտնի է՝ գրաճանաչությունը կազմակերպվում է երեք շրջանով.

1. Նախաայբբենական շրջան,
2. Այբբենական կամ գրուսուցման շրջան,
3. Հետայբբենական շրջան:

Պայմանավորված յուրաքանչյուր երկրի կրթական համակարգի առանձնահատկություններով և հայեցի կրթության իրականացման շահեկան դիրքորոշումներով, ինչպես նաև ուսումնական գործունեությունը սկսելու տարիքով ու երեխաների մտավոր, ֆիզիկական առողջությամբ՝ գրաճանաչության նախաայբբենական շրջանին տրամադրվում է տարբեր ժամանակահատված, որի ժամանակ փուլ առ փուլ իրականացվում են գրաճանաչության գործընթացին ներկայացվող մանկավարժահոգեբանական պահանջները[1]: Այդ պահանջները ներկայացվում են գրաճանաչության գործընթացի բովանդակությանն ու մեթոդներին և պայմանավորվում սովորողների տարիքային առանձնահատկություններով, կարիքներով և հնարավորություններով:

Մանկավարժությունը որոշում է դասավանդման բովանդակությունը և մեթոդները, որոնք պետք է համապատասխանեն սովորողների հնարավորություններին: Գրաճանաչության դասավանդման գործընթացում հաշվի են առնվում առաջին դասարանցիների ուշադրության անկայունությունը, հիշողության առանձնահատկությունները (տեսողական պատկերների գերակշռությունը բանավորի նկատմամբ), ընկալումը (օբյեկտն ընկալվում է որպես ամբողջություն, և ոչ թե նրա մասերը) և վերացական մտածողությունը (առաջին դասարանցին մտածում է կոնկրետ պատկերներով): Այստեղից էլ բխում են կոնկրետ մանկավարժական պահանջներ՝

[1] Գյուլամիրյան Ջ., Մայրենիի ուսուցման մեթոդիկա, ՋԱՆԳԱԿ, Երևան, 2018, էջ 41-42:

- ✓ դասի յուրաքանչյուր փուլի և առաջադրանքի մոտիվացիան,
- ✓ մատչելիություն, մասնավորապես՝ առաջադրանքների ձևակերպման կոնկրետությունն ու հակիրճությունը,
- ✓ համադասարանային աշխատանքի ձև,
- ✓ ընթերցանության դասին շատ են կարդում, իսկ գրելու դասին՝ գրում,
- ✓ գործունեության ձևերի փոփոխություն,
- ✓ ուսուցման տեսանելիություն՝ դիտողականության, զննականության ապահովում,
- ✓ դասարանի և յուրաքանչյուր սովորողի պատրաստվածությունը հաշվի առնելը,
- ✓ խրախուսման մեթոդների նախապատվությունը,
- ✓ Պարզից դեպի բարդը, ծանոթից անծանոթը գնալու, անհատականության սկզբունքները՝ դասի ժամանակ կարևորելով ինչպես շարժուն, այնպես էլ դիդակտիկ խաղերին[2]:

Նախաայբբենական շրջանում գրաճանաչության գործընթացի կազմակերպման բովանդակությանը համապատասխան կարելի է ձևակերպել գրագիտության ուսուցման նպատակն ու հիմնական խնդիրները:

Գրագիտության ուսուցման նպատակներն են՝

- ➢ հիմնական գիտելիքների, կարդալու և գրելու հմտությունների ու կարողությունների, հանրակրթական հմտությունների և կարողությունների, հաղորդակցման ձևավորում,
- ➢ բանավոր և գրավոր խոսքի հիմնական տեսակների զարգացում,
- ➢ ճանաչողական հետաքրքրությունների զարգացում,
- ➢ բարոյական և էթիկական որակների դաստիարակություն, հուզական և արժեքային վերաբերմունքի ձևավորում շրջապատող իրականությանը:

Մասնագիտական գրականության մեջ առանձնացվում են գրաճանաչության նախաայբբենական շրջանի կրթադաստիարակչական և մանկավարժամեթոդական

[2] Анафиева Э.Р., Челебиева М.Т. Уроки Чтения и писма в период обучения грамоте. International innovation research. Изад.: Наука и Просвещение. 2018, с. 171.

խնդիրներ և պահանջներ: Գրաճանաչության նախապայբբենական շրջանի կրթադաստիարակչական խնդրներն են՝

1. **Կազմակերպական խնդիրներ**, որը ներառում է՝

ա. երեխաների ծանոթացում նրանց համար նոր ուսումնական գործունեությանը,

բ. հարմարեցում ուսումնական գործունեությանը և աշակերտի նոր սոցիալական դերին,

2. **Ուսումնական խնդիրներ, ուսումնական գործունեությանը պատրաստականության մակարդակի բացահայտում**, որը ենթադրում է մինչև ուսումնական տարվա սկսելը դասարանի աշակերտների անձնական գործերի ուսումնասիրում, ծնողների հետ զրույց և այլն: Երեխաների պատրաստականության մակարդակի ուսումնասիրությունը կարևոր նյութ է տալիս ուսուցչին՝ գրաճանաչության գործընթացը մեթոդապես ճիշտ կազմակերպելու համար: Ծանոթությունն իրականացվում է նախապես մշակված հարցերի շուրջ կազմակերպվող ակտիվ զրույցի, պարզ առաջադրանքների կատարման ճանապարհով:

Արդյունքներն ամփոփելու համար ուսուցիչը պիտի պարզի յուրաքանչյուր աշակերտի՝

ա. խոսելու, բացատրելու, հարցեր տալու, տարեկիցներին և ավագներին լսելու, հասկանալու, հաղորդակցվելու, հանձնարարությունները կատարելու ունակությունների մակարդակը,

բ. հնչյունային լսողության մակարդակն ու հայերենի հնչյունները ճիշտ արտասանելու կարողությունը,

գ. բանավոր կապակցված խոսք,

դ. խոսքի շարահյուսական կառույցը[3]:

[3] Գյուլամիրյան Ջ., Մայրենիի ուսուցման մեթոդիկա, էջ 43:

Գրաճանաչության ուսուցման ընթացքում բոլոր աշխատանքները ենթակա են երեխաների՝ կարդալու և գրելու արդյունավետ ուսուցմանը: Ուսուցման արդյունավետությունն այն է, որ կարդալու և գրելու տեխնիկայի զարգացմանը զուգահեռ, առաջին դասարանցիները զարգացնում են իրենց մտավոր ունակությունները, զարգացնում են կամային և բարոյական հատկություններ և դրսևորում են հույզերի ողջ շրջանակը:

Այսպիսով, գրաճանաչության դասընթացը կառուցելիս հիմնական արժեքային ուղեցույցը դառնում է դրա նպատակաուղղումը ցանկացած երեխայի ընդհանուր զարգացման խթանմանը[4]:

Նախաայբբենական փուլի ճիշտ կազմակերպումից մեծապես կախված է գրաճանաչության այբբենական փուլի իրականացման արդյունավետությունը: Այբբենական շրջանն արդյունավետ իրականացնելու համար երեխաները նախաայբբենական շրջանի վերջում պետք է՝

- գաղափար ունենան պատմության, նախադասության, բառի, վանկի, հնչյունի (ձայնավոր, բաղաձայն) մասին և այդ եզրույթները գործածեն խոսքում,
- պարզագույն խորհրդանշանային զննականության միջոցով (գծապատկեր) կարողանան ներկայացնել նախադասությունը, բառը, վանկը, տառը,
- ձայնավոր և բաղաձայն հնչյունները տարբերակնեն և գույների միջոցով դրանք արտահայտեն գծապատկերում,
- գիտակցեն ձայնավորի դերը վանկակազմավորման գործում,
- ունենան որոշակի բառապաշար և մտքերն ինքնուրույն կապակցված խոսքով ներկայացնելու (2-3 նախադասությամբ) կարողություն,
- ձեռքերը նախապատրաստված լինեն գրելուն,
- ունենան ուրվագծված պատկերները գունավորելու, նկարելու, որոշակի գծային սահմանների մեջ հանձնարարվող գործողությունները կատարելու կարողություններ,

[4] Хертек Л.К. Развивающие технологии обучения грамоте в современной начальной школе. Вестник Тувинского госыдарственного универцитетам. Педагогические науки. № 4(87), 2021, с. 18.

- կարողանան գրել հայերենի տառերի պարզ մասնիկները՝ ըստ նրանց՝ տողի նկատմամբ ունեցած չորս տեղադրության[5]:

Նախաայբբենական փուլի վերջում կարևորվում է նաև ունկնդրումը և խոսքը, որի իրականացման արդյունքում երեխաները պետք է.

- կարողանան ուսուցչի կարդացած կամ պատմած փոքրածավալ հեքիաթները, պատմվածքները, բանաստեղծություններն ունկնդրել, հասկանալ և ուսուցչի հարցերի օգնությամբ վերարտադրել,
- անգիր իմանան և արտահայտիչ արտասանեն սովորած բանաստեղծությունները, հանելուկները, շուտասելուկները,
- կարողանան մանկական թեմաներով նկարների շուրջ մտքով իրար հետ կապված 2-3 նախադասություն կազմել, որոշել նախադասության կազմի մեջ մտնող բառերի քանակը (ուսուցչի հարցերի օգնությամբ),
- կարողանան պատմել ըստ տեսածի, ըստ ունկնդրածի, ըստ հիշողության, ըստ նկարի,
- կարողանան խաղալիքների և նկարների միջոցով բառերը խմբավորել ըստ ընդհանրացնող անունների (խաղալիքներ, սպասք, ծաղիկներ և այլն) և ըստ նրանց հատկանիշների (փայտից է, քարից է, հոտավետ է և այլն), ըստ պիտանիության ոլորտի (ուտելու համար է, խմելու համար է և այլն), ըստ նյութի տեսակի (փայտից է, ապակյա է) և այլն[6]:

Գրաճանաչության նախաայբբենական շրջանի դասերին ներկայացվում են նաև մանկավարժամեթոդական պահանջներ, որոնց մասին կխոսվի հաջորդիվ:

Գրաճանաչության նախաայբբենական շրջանի կարևոր խնդիրներից է նաև գրելու նախապատրաստումը:

Այսպիսով գրաճանաչության ուսուցման ընթացքում բոլոր աշխատանքները նպատակաուղղվում են սաների՝ կարդալու և գրելու արդյունավետ ուսուցման գործընթացի կազմակերպանն ու այդ փուլին ներկայացվող պահանջների, խնդիրների իրականացմանը: Նախաայբբենական փուլը գրաճանաչության

[5] Գյուլամիրյան Ջ., Մայրենիի ուսուցման մեթոդիկա, էջ 44:
[6] Գյուլամիրյան Ջ., նշվ. աշխ., էջ 44:

նախապատրաստական շրջանն է և ներառում է գրելու և կարդալու սովորողներին նախապատրաստելու, այսինքն՝ ընթերցանության ու գրության նախագիտելիքներ ու նախնական պատկերացումներ ձևավորելուն միտված աշխատանքների իրականացում՝ հաշվի առնելով այդ փուլին ներկայացվող կրթադաստիարակչական ու մանկավարժամեթոդական պահանջներն ու խնդիրները: Ավանդաբար այս շրջանը կոչվում է «նախասկիզբ» կամ «նախաայբբենական» և ամբողջությամբ նվիրված է երեխաներին գրաճանաչությանը տիրապետելուն նախապատրաստելու աշխատանքին, որի ընթացքում զարգացման համար նպաստավոր պայմաններով միջավայրում երեխաները անմիջապես սկսում են ուսումնասիրել այբբենարանը, ապա այբբենական շրջանում նաև ծանոթանալ տառերին:

1.2. Նախաայբբենական փուլի իրականացման ուղիները

Նախաայբբենական փուլի դասերը կառուցվում են՝ հաշվի առնելով դպրոց նոր ընդունված երեխաների տարիքային առանձնահատկությունները, հոգեկան գործընթացների, մասնավորապես ուշադրության, մտածողության և հիշողության առանձնահատկությունները. երեխաները երկար ժամանակ չեն կարող լսել, զբաղվել միևնույն գործունեությամբ, արագ հոգնում են, ուշադրությունը տևական ժամանակ դժվարանում են կենտրոնացնել և այլն: Ուստի անհրաժեշտ է նրանց գործունեության ձևերը փոխել յուրաքանչյուր 10-15 րոպեն մեկ՝ դասի յուրաքանչյուր փուլում պարապմունքն իրականացնելով դասի ընդհանուր պլանին և նպատակին համապատասխան: Աշխատանքը դասին կազմակերպվում է այնպես, որ զրույցներն ու պատմություններն ընդհատվեն երեխաների ակտիվ գործունեությամբ (այդ թվում՝ ֆիզիկական վարժություններով), ապահովվեն որքան հնարավոր է շատ զգայարանի մասնակցություն: Դասերի ժամանակ նախատեսվում են հետաքրքրաշարժ խաղային պահեր. հանելուկների գուշակում, հեքիաթների պատմում, դրանց բեմադրում, ազատ կամ թեմատիկ նկարչություն, երգ պար, ռիթմիկա և այլն:

Նախաայբբենական շրջանի դասի հիմնական մեթոդական շղթան (շղթայի քայլերն իրականացվում են 2 դասաժամի ընթացքում).

1. կազմակերպական պահ.
2. տնային աշխատանքի ստուգում.
3. ֆիզկուլտ դադար.
4. անցած ուսումնական նյութի կրկնություն, ամրակայում.
5. որոշակի թեմայի կամ թեմատիկ նակարների շուրջ հարցազրույց.
6. շարժուն խաղեր.
7. բառերի հնչյունային վերլուծություն, նոր նյութի հաղորդում.
8. դիդակտիկ և հետաքրքրաշարժ խաղեր.
9. նոր նյութի ամրակայում, մարզողական վարժություններ.
10. մատները գրելուն նախապատրաստող վարժություններ.
11. գրում.
12. ամփոփում[7]:

Այբբենարանում նախաայբբենական շրջանի իրականացման համար նախատեսված են թեմատիկ նկարաշարերով ուսումնական դասանյութեր, որոնք վերաբերում են գույներին, առարկաների հատկություններին՝ մեծ, փոքր, երկար, կարճ, ծանր, թեթև, հաստ, բարակ, առարկաների տարածական առնչություններին՝ աջ, ձախ, վերև, ներքև, հեռու, մոտիկ, առաջ, հետ, կենդանական ու թռչունների աշխարհին և այլն: Այսինքն՝ այս փուլում սաներին տրվում են նախագիտելիքներ վերը թվարկվածի վերաբերյալ, ընդլայնվում են նրանց պատկերացումները և դրվում առավել ամուր հիմքերի վրա:

Այս շրջանում աշակերտները յուրացնում են գրաճանաչության գործընթացի արդյունավետության համար կարևոր լեզվական մի շարք նախագիտելիքներ՝ գործնականորեն նախապատրաստվելով կարդալու և գրելու գործընթացին: Դրանք կապվում են խոսքի զարգացման հետ: Խոսքի ուղղությամբ կատարվող աշխատանքը ներառում է մեծադիր թեմատիկ նկարի շուրջ ուսուցչի հարցերի օգնությամբ երեխաների կողմից մտքով իրար հետ կապված մի քանի նախադասության կազմում, որոնց ամբողջությունը նրանք հետագայում անվանում են պատմություն: Ապա շղթայական ձևով նրանք ծանոթանում են նախադասությանը, բառին, դրանց

[7] Գյուլամիրյան Ջ., Մայրենիի ուսուցման մեթոդիկա, էջ 45:

գծապատկերների օգնությամբ կազմում նախադասություններ, բառեր, կամ կազմված նախադասությանը և բառին համապատասխան կազմում են նախադասության և բառի գծապատկեր: Այսպես գաղափար է տրվում գծապատկերի մասին: Ուսուցչուհին բացատրում է, որ պատմությունը կարելի է գրել նույնիսկ առանց տառերը ճանաչելու, այսինքն՝ գծել: Պատմության կազմի մեջ մտնող նախադասությունների սահմանները զգալու կարողությունը մշակելու համար ուսուցիչը դանդաղ, նախադասություն առ նախադասություն պիտի արտասանի պատմությունը՝ առաջարկելով երեխաներին ծափերի միջոցով հաշվել, թե այն քանի մասից է կազմված: Աշակերտներն աստիճանաբար սովորում են հաշվել և որոշել պատմության մասերը: Այդ նպատակով ուսուցիչը երեխաների օգնությամբ գրատախտակին գծված պատմության գծապատկերը բաժանում է համապատասխան թվով մասերի՝ բացատրելով՝ քանի որ մեր կազմած պատմությունն ունի երեք մաս, ուրեմն՝ գծապատկերը ևս պետք է ունենա երեք մաս: Այնուհետև ուսուցիչն աշակերտների հետ կրկնում է պատմության յուրաքանչյուր նախադասությունը՝ մատնացույց անելով գծապատկերի վրա նրանց տեղը: Առանձին թեղթե շերտիկների օգնությամբ ցույցադրվում են այդ նախադասությունները, ապա պարզաբանվում է, որ նշված շերտիկներից յուրաքանչյուրը մեկ միտք է արտահայտում: Հետևաբար՝ պատմության մեջ կա երեք նախադասություն: Այնուհետև միտք բառը փոխարինվում է նախադասություն բառով և գծել նախադասության գծապատկերը:

Ցուցադրական պաստառի միջոցով կարելի է պատմության կազմի մեջ մտնող նախադասությունները ներկայացնող շերտիկները հանել՝ ակնառու դարձնելու համար նախադասություններն առանձին միավորներ են հասկացությունը: Երեխաներին ուսուցիչը բացատրում է, որ ամեն մի առանձին, նոր սկսվող միտք՝ նախադասություն, պետք է սկսել մեծատառով գրել, և քանի որ երեխանեչը դեռ չգիտեն գրել, մեծատառը կարելի է նշել մի փոքր մուգ և ավելի երկար գծով, ապա նախադասության վերջում դրվում է երկու կետ, որը կոչվում է վերջակետ, որը նշանակում է, որ միտքն ավարտված է, նախադասությունը վերջացել է:

Նույն սկզբունքով գաղափար է տրվում բառի մասին: Բառի մասին ստացված նախագիտելիքներն առավել ընդլայնելու, դրա վերաբերյալ սաների

պատկերացումները լիարժեք դարձնելու նպատակով ուսումնասիրվում է նաև վանկը, բառի կառույցը ներկայացնում վանկատմամբ՝ վանկային կորերով՝ տարբերակելով միավանկ և բազմավանկ բառերը: Այսպիսով՝ սաները ծանոթանում են բառի կազմությանը, գաղափար է տրվում վանկի, բառի մեջ դրա դերի մասին: Վանկերը սովորաբար տարբերակվում են ծափերով, իսկ ծափերի թվով հաշվում վանկերի քանակը: Վանկի մասին տրված գաղափարի ամրապնդմանը կարող են նպաստել նաև առարկայական նկարների շուրջ կատարվող դասդասումները և վանկային վարժությունները կամ վանկախաղերը: Երբ երեխաներն արդեն գաղափար ունեն պատմության, նախադասության, բառի և վանկի մասին, նրանց ծանոթացնում ենք հնչյունի հետ: Հնչյունի վերաբերյալ գաղափար է տրվում միավանկ բառերի թվարկումով: Երեխաների կողմից հնչեցված միավանկ բառերի գծապատկերներն ուսուցիչը գծում է գրատախտակին, ապա նրանց ուշադրությունը սևեռում այն հանգամանքի վրա, որ այդ բառերը թեև բոլորն էլ միավանկ են, բայց տարբերվում են բառը կազմող հնչյունների քանակով, որի հիման վրա էլ մատնանշվում է տարբեր բառերի գծապատկերների կառուցվածքային տարբերությունը: Երեխաներին սովորեցնում ենք կատարել հնչյունային վերլուծություն: Գաղափար է տրվում ձայնավոր և բաղաձայն հնչյունների վերաբերյալ, որը երեխաները պետք է սովորեն գործնական ճանապարհով:

Երեխաները սովորում են գտնել ընդհանուր հնչյունը, կատարում իրաից մեկ հնչյունով տարբերվող միավանկ բառերի հնչյունային վերլուծություն, ծանոթանում բառի հնչյունային/տառային գծապատկերին: Երեխան արտասանում է բառը՝ ցույց տալով արտասանած բառի գծապատկերը: Ձայնի բարձրությամբ առանձնացվում է հնչյունը բառի մեջ: Բառի հնչյունային վերլուծությունն իրականացվում է գծապատկերի վրա գունավոր կավճով կամ տետրում՝ գունավոր մատիտներով նշելով համապատասխան հնչյունի վանդակը (ձայնավորը՝ կարմիր, բաղաձայնը՝ կապույտ):

Նախաայբբենական փուլի նպատակների ու խնդիրների իրականացումը բարդ, աստիճանական գործընթաց է, որի կազմակերպման գործում մեծ տեղ ունեն նաև խաղերը, մասնավորապես՝ խաղային վարժությունները: Դրանք օգնում են զարգացնել սովորողների հնչյունային լսողությունը, որը գրաճանաչության

գործընթացի արդյունավետության գլխավոր պայմանն է և նախաայբբենական փուլի խնդիրներից հիմնականը: Այդ խաղերից հատկանշական են Բառաշղթան, Հավաքի՛ր ծաղիկը, Այն ո՞վ է կանչում, Բնակեցրու՛ կենդանիներին և այլն:

Այսպիսով՝ գրաճանաչության դասավանդման ժամանակակից մեթոդը վերլուծական-համադրական է, մեթոդի հիմքում բառերի կենդանի արտասանության ուսումնասիրությունն է: Այս առումով կարևոր է՝ մշակել այբբենարանի ժամանակաշրջանում նոր հնչյուն և տառ սովորելու չափանշային պլան, որը կներառի գրաճանաչության դասի կառուցվածքում վերլուծական և համադրական վարժությունների փոխարինում: Կարևորվում է վերլուծությունը՝ նախադասությունների առանձնացում խոսքից, նախադասությունները բառերի բաժանել, վերլուծության համար բառեր ընտրել նախադասություններից (կամ նկարից, հանելուկից), բառը վանկերի բաժանել, դրանց թիվը որոշել, վանկից (բառից) նոր հնչյունի առանձնացում և ուսումնասիրում, դրա հատկանիշների սահմանում՝ ձայնավոր կամ բաղաձայն, կոշտ կամ փափուկ բաղաձայն, բառի հնչյունային կառուցվածքում տվյալ ձայնի տեղորոշում, ընտրված ձայնի նշանակումը տառով: Համադրումը կներառի՝ բաժանված այբուբենից վանկերի և բառերի կազմում (մուտքագրում), վանկերի ընթերցում և փոխակերպում շարժական այբուբենի միջոցով կամ վանկերի աղյուսակների միջոցով, բառերի ընթերցում ըստ աղյուսակի, այբբենարանի՝ հենվելով լրացուցիչ նշումների վրա, կարդալ նախադասություններ և կապակցված տեքստեր:

Եզրակացություն

Այսպիսով, ամփոփելով նախաայբբենական փուլի կազմակերպման նպատակներն ու իրականացման ուղիները՝ հանգել ենք հետևյալ եզրակացություններին.

1. Նախաայբբենական փուլի կազմակերպման նպատակների և իրականացման ուղիների հիմքը համակարգայնության ապահովումն է՝ հիմնվելով պարզից բարդը, ծանոթից անծանոթը գնալու սկզբունքների վրա:
2. Հաշվի առնելով 6 տարեկան երեխաների տարիքային առանձնահատկությունները՝ վաղ գրաճանաչության/տառաճանաչության ծրագրային խնդիրների, այդ թվում՝ տառաճանաչության ուսուցումն իրականացվում է բազմազան մեթոդներով ու մեթոդական հնարներով՝ խաղերով, դիդակտիկ վարժություններով, հանելուկ-խնդիրներով, խաղ-վարժություններով, շուտասելուկներով և ընդհանուր զարգացմանը նպաստող այլ վարժություններով:
3. Կարևոր է սովորեցնել ճիշտ օգտագործել «տառ», «հնչյուն» եզրույթները (տերմին), կարողանալ տարբերակել տառը՝ որպես հնչյունի գրային նշան:
4. Քննարկված մեթոդների արդյունավետությունն ավելանում է, եթե գրաաճանաչության գործընթացում զուգակցվում են ինչպես ավանդական, այնպես էլ արդի մեթոդները:
5. Թե՛ ավանդական, թե՛ ժամանակակից մեթոդների օգտագործումը պետք է միտված լինի կոնկրետ նպատակի իրականացմանը, օրինակ՝ տառի գրաֆիկական պատկերի ուսուցման համար արդյունավետ են դիտողական-զննական պարագաները, ՏՀՏ գործիքները՝ սահիկաշար, պաստառները, քարտարանները, տառադարանը:
6. Նախաայբբենական փուլում ավանդական և արդի մեթոդների զուգակցված կիրառումն օգնում է երեխաներին առավել հեշտությամբ արտաբերելու հայերենի բոլոր հնչյունները և ճանաչելու դրանց համապատասխան գրային նշանները:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Գյուլամիրյան Ջ., Մայրենիի ուսուցման մեթոդիկա, ՋԱՆԳԱԿ, Երևան, 2018, 335 էջ:
2. Анафиева Э.Р., Челебиева М.Т. Уроки Чтения и писма в период обучения грамоте. International innovation research. Изад.: Наука и Просвещение. 2018, с. 170-173.
3. Хертек Л.К. Развивающие технологии обучения грамоте в современной начальной школе. Вестник Тувинского государственного университета. Выпуск 4. Педагогические науки, № 4 (87), 2021, с. 15-24.